

Mircea Eliade: Zgodovina religioznih verovanj in idej

DZS, Ljubljana 1996

Igor Škamperle

Malo pred letošnjimi počitnicami je prenovljena založba DZS, ki se v sozvočju s privatizacijskimi trendi usmerja v komercialne vode, v katerih prevladuje medla povprečnost ali pa še to ne, storila morda enega izmed svojih zadnjih pogumnih korakov in izdala trilogijo *Zgodovina religioznih verovanj in idej* znanega romunskega avtorja Mircea Eliadeja. Gre za tri knjige, zbrane v skupni izdaji, ki v avtorskem esejističnem slogu nadrobno prikazujejo vsa verstva sveta, od prvih neolitskih začetkov, Kitajske, Indije, Irana, stare Grčije in Rima, do religioznih fenomenov krščanstva in islama. Spraviti skupaj tako mogočen projekt ni bil mačji kašelj, kar velja tako za založbo, ekipo prevajalcev iz francoskega izvirnika, predvsem pa za idejnega vodjo in urednika slovenske izdaje profesorja filozofije dr. Marka Uršiča, ki je poskrbel za primerno slovensko strokovno izrazoslovje ter skupaj z Vesno Velkoverh Bukilico besedila opremil z bogato likovno opremo. Toliko večje spoštovanje velja seveda samemu avtorju besedil, strokovnjaku za svetovne religije romunskega porekla Mircei Eliadeju, neutrudnemu opazovalcu fenomena svetega v človeški civilizaciji. Omenjeno delo je zadnji veliki projekt tega avtorja, ki ga je kot visoko spoštovanega humanista s polihistoriskim znanjem smrt dočakala v Parizu pred desetimi leti.

Mircea Eliade sodi v krog, ki se je v predvojnih letih našega stoletja začel zbirati v švicarskem kantonu Ticino pod imenom Eranos (kar pomeni gostijo ali srečanje). Tam se je zbirala vrsta strokovnjakov, kot denimo Carl Gustav Jung, Karol Kerényi, Erwin Schrödinger, Martin Buber in več kot dvajset let razpravljala o humanističnih temah, s ciljem, da bi povečali občutljivost naše sodobne kulture. Zaradi prevlade trše linije strukturalizma in marksistične kritike, omenjeni segment humanističnih ved pri nas ni bil navzoč, tako se tudi Eliade šele zdaj predstavlja širšemu krogu slovenskih bralcev. Izjema je le nekaj revijalnih objav in njegova knjižica, ki si je pridobila svetovni sloves, *Kozmos in zgodovina* (ali *Mit o večnem vračanju*), ki je pred tremi leti izšla pri Novi reviji v zbirki Hieron.

Tokrat imamo pred sabo teoretsko manj izpiljeno, vendar bistveno obsežnejše delo, ki pojav religije obravnava zgodovinsko in celostno. Eliade sodi med začetnike ti. religioleške

vede, njegova izhodišča pa lahko strnemo v nekaj besedah takole: avtor meni, da znanstveno-kritični pristop za celovito razumevanje verstev ni dovolj, ker se racionalističnemu, neredko tudi programskemu in v naprej determiniranemu vrednotenju religioznega pojava izmakne prav tisto, kar je v vsaki iskreno doživeti religiji bistveno - namreč neupovedljivo doživetje presežnega, duhovnega, ali, kot to imenujemo s primernim izrazom, sakralnega. Po mnenju Eliadeja, ki se sam, to moramo poudariti, konfesionalno ne opredeljuje, v primeru doživetja svetega oziroma sakralnega nikakor nimamo opravka z zaostalim momentom zavesti, čustveno pogojenim *residuumom*, ki bi ga racionalna in sodobna tehnološka zavest morala odpraviti. Nasprotno; v človeku se na vseh stopnjah pokaže potreba po prosti imaginaciji, ki spodbuja intuitivne občutke, ti pa se na svojstven način upirajo zgodovinski minljivosti in njenim klasifikacijam. Lahko bi rekli, da čeprav človek živi znotraj zgodovine, krojen po njeni dolžini kakor oblečen v srajco, zmore in hoče videti preko nje. Sleherna religija nastane iz tega minimalnega, pa vendar ključnega zamika, ali tudi neskladja z naravo in zgodovino: človek prostor, v katerem živi, naj gre za fizični ali duhovni (psihološki), razdeli na dva pola: na posvetnega ali profanega in sakralnega.

Eliadejevo religioleško izhodišče se potemtakem najbolj približa antropologiji; bolj kot zgodovinska, teološka, moralna ali filozofska problematika avtorja zanima sama pojavnost človeških kulturnih svetov, v katerih igrajo poleg družbenih in racionalnih prvin enako relevantno vlogo domišljija, čustva, obredi, sanje, pričakovanja. Vendar ne gre le za prostovoljni akt ustvarjalnosti, ki bi sprevergel vsakršno etično in vrednostno podlago. Čeprav pri njem ne bomo našli vrednostnih ocen v korist te ali one naravnosti, niti ne »dokazovalne« hermenevtike, ki si želi določenemu pojavu

priti do konca, Eliade poslednje resničnosti ne postavlja v oklepaj, ampak nas opozarja, kako se prav v raznorodnih oblikah religioznega življenja razodeva kozmična zavest. Občutek človeka, da ga od sonca in lune, zvezd in planetov, do naravnih vegetalnih ciklov in preroških videnj nagovarja široko vesolje, večje od sveta in časa, v katerem posameznik prebiva.

Kajpak, za strokovnjake, ki si žele natančnejših analiz, je to obenem tudi Eliadejeva meja. Ker so v knjigah zbrani opisi vseh večjih verstev, ostajajo posamezni segmenti predvsem filozofske, teološke in etične narave neobdelani. Kljub temu bo za bralca posebej hvaležen tretji del, v katerem avtor sintetično spregovori o cerkvenih, mističnih, heretičnih in drugih pojavih v evropskem srednjem veku, ki smo ga na študijski ravni toliko časa zanemarjali.

